

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ  
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

**Факультет тваринництва та водних біоресурсів**

**ПОГОДЖЕНО**

Декан факультету тваринництва  
та водних біоресурсів

\_\_\_\_\_ Руслан КОНОНЕНКО

« \_\_\_\_ » \_\_\_\_\_ 2026 р.

**ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ**

Завідувач кафедри  
аквакультури

\_\_\_\_\_ Віталій БЕХ

« \_\_\_\_ » \_\_\_\_\_ 2026 р.

**БАКАЛАВРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА**

**на тему: «Любительське та спортивне рибальство в Україні»**

Спеціальність            207 Водні біоресурси та аквакультура

Освітня програма            Водні біоресурси та аквакультура

**Гарант освітньої програми**

к. с.-г. н., доцент

\_\_\_\_\_ **Меланія ХИЖНЯК**

**Керівник бакалаврської  
кваліфікаційної роботи**

к. б. н., ст. викл.

\_\_\_\_\_ **Михайло ЛЕУСЬКИЙ**

**Виконав**

\_\_\_\_\_ **Назар БУГАСНКО**

**КИЇВ – 2026**

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ  
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

**Факультет тваринництва та водних біоресурсів**

**ЗАТВЕРДЖУЮ**

Завідувач кафедри  
аквакультури

д. с.-г.н., професор

Віталій БЕХ

«\_\_\_\_\_» \_\_\_\_\_ 2026 р.

**ЗАВДАННЯ**

**до виконання бакалаврської кваліфікаційної роботи студенту**

**БУГАЄНКУ НАЗРУ ЄВГЕНІЙОВИЧУ**

Спеціальність 207 Водні біоресурси та аквакультура  
Освітня програма Водні біоресурси та аквакультура  
Тема бакалаврської кваліфікаційної роботи: «Любительське та спортивне рибальство в Україні»

затверджена наказом ректора НУБіП України від № 2627 «С» від 31.10.2025

Термін подання завершеної роботи на кафедру: 2026.05.15

Вихідні дані до бакалаврської роботи: Матеріали польових спостережень на акваторії Канівського водосховища (2024–2025 рр.); дані анкетного опитування рибалок-любителів; статистичні дані Київського рибоохоронного патруля щодо порушень природоохоронного законодавства за 2016–2025 рр.; звітні матеріали Державного агентства рибного господарства України щодо обсягів любительського вилову; нормативно-правова документація (Правила любительського і спортивного рибальства, затверджені наказом МАП від 19.09.2022 № 700); наукові публікації з питань рекреаційного рибальства у водоймах Київського регіону; матеріали Федерації рибальського спорту України щодо змагань та їх результатів.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Дослідити історію розвитку та нормативно-правову базу регулювання любительського і спортивного рибальства в Україні; проаналізувати сучасний стан і тенденції розвитку рекреаційного рибальства у Київському регіоні; встановити видовий склад та біологічні показники об'єктів любительського лову; охарактеризувати знаряддя і методи лову, що застосовуються рибалками-любителями; оцінити сезонну динаміку любительського вилову риби та її вплив на стан популяцій; описати організацію спортивного рибальства в регіоні, склад учасників та результати змагань.

Дата видачі завдання \_\_\_\_\_ 15.11.2025 р.

Керівник бакалаврської кваліфікаційної роботи \_\_\_\_\_ Михайло ЛЕУСЬКИЙ

Завдання прийняв до виконання \_\_\_\_\_ Назар БУГАЄНКО

## РЕФЕРАТ

Бугаєнко Н. Є. «Любительське та спортивне рибальство в Україні». Загальний обсяг роботи: робота викладена на 55 сторінках, містить таблиці, рисунки, додатки та список використаних джерел.

Мета дослідження – комплексний аналіз сучасного стану любительського та спортивного рибальства у м. Київ, оцінка його впливу на стан іхтіофауни та водних екосистем.

Об'єкт дослідження – любительське та спортивне рибальство на водоймах м. Київ.

Предмет дослідження – видовий склад іхтіофауни, методи та знаряддя лову, нормативно–правове регулювання, сезонна динаміка вилову.

Методи дослідження: польові спостереження, іхтіологічний аналіз, анкетування рибалок–любителів, статистична обробка даних, аналіз нормативно-правових документів.

Встановлено видовий склад об'єктів любительського лову, визначено найпоширеніші знаряддя та методи рибальства, виявлено сезонні закономірності вилову, оцінено вплив рекреаційного рибальства на стан популяцій промислових видів риб.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання її результатів для вдосконалення нормативно-правового регулювання любительського рибальства та розробки рекомендацій щодо збереження біоресурсів водойм.

**КЛЮЧОВІ СЛОВА:** ЛЮБИТЕЛЬСЬКЕ РИБАЛЬСТВО, СПОРТИВНЕ РИБАЛЬСТВО, ІХТІОФАУНА, РЕКРЕАЦІЙНЕ РИБАЛЬСТВО, ВИДОВИЙ СКЛАД РИБ, ЗНАРЯДДЯ ЛОВУ, НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ, АНТРОПОГЕННЕ НАВАНТАЖЕННЯ, ВОДНІ БІОРЕСУРСИ

## ЗМІСТ

ВСТУП .....	6
РОЗДІЛ 1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ .....	8
1.1. Історія розвитку любительського та спортивного рибальства в Україні .....	8
1.2. Нормативно-правова база регулювання любительського та спортивного рибальства в Україні .....	11
1.3. Сучасний стан і тенденції розвитку рибальського туризму та рекреаційного рибальства .....	14
1.4. Вплив любительського рибальства на стан іхтіофауни та водних екосистем .....	16
РОЗДІЛ 2. МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ .....	19
2.1. Обґрунтування напряму та програми досліджень .....	19
2.2. Характеристика умов та матеріалів проведення дослідження .....	19
РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ВЛАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ .....	22
3.1. Аналіз сучасного стану любительського рибальства у регіоні Київ ....	22
3.2. Видовий склад та біологічні показники об'єктів любительського лову .....	24
3.3. Знаряддя лову та методи, що застосовуються рибалками-любителями .....	32
3.4. Сезонна динаміка любительського вилову риби та її вплив на популяції .....	35
3.5. Спортивне рибальство: організація змагань, учасники та результати .	36
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ .....	42
4.1. Нормативно-правова база охорони праці у сфері любительського та спортивного рибальства .....	42
4.2. Основні небезпечні та шкідливі чинники при рибальстві та заходи з їх усунення .....	43
ВИСНОВКИ .....	45

ПРОПОЗИЦІЇ З ПРОВЕДЕННЯ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ ІЗ РИБОЛОВНОГО СПОРТУ В КИЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	48
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	51

## ВСТУП

Любительське та спортивне рибальство є одним із найпоширеніших видів активного відпочинку населення України, яким займаються, за різними оцінками, від 4,8 до 10 мільйонів осіб – понад 22% жителів країни. Попри такий масштаб цього явища, його науково-прикладне вивчення залишається фрагментарним і нерівномірним за регіонами. Систематичні дослідження любительського рибальства в Україні розпочалися лише з 1992 року, а цілісна картина антропогенного навантаження рибалок-аматорів на водні екосистеми й досі залишається невизначеною [29].

Актуальність теми зумовлена зростанням рекреаційного навантаження на водні об'єкти міської та приміської зон, зокрема водосховища Київського регіону, недосконалістю нормативно-правового регулювання любительського рибальства, а також необхідністю комплексної оцінки впливу аматорського вилову на стан іхтіофауни та відтворювальний потенціал рибних популяцій. Актуальність посилюється тим, що обсяги вилову рибалками-любителями на внутрішніх водоймах України можуть у 6–9 разів перевищувати показники промислового рибальства, що вимагає науково обґрунтованого підходу до управління рибними ресурсами [35]. Актуальність теми зумовлена зростанням популярності любительського та спортивного рибальства в Україні, недостатньою урегульованістю галузі та необхідністю оцінки антропогенного навантаження на водні біоресурси в умовах урбанізованих водойм.

Для досягнення мети визначено такі завдання:

1. Дослідити історію розвитку та нормативно-правову базу регулювання любительського і спортивного рибальства в Україні.
2. Проаналізувати сучасний стан і тенденції розвитку рекреаційного рибальства у Київському регіоні.
3. Встановити видовий склад та біологічні показники об'єктів любительського лову на Канівському водосховищі.

4. Охарактеризувати знаряддя і методи лову, що застосовуються рибалками-любителями.
5. Оцінити сезонну динаміку любительського вилову риби та її вплив на стан популяцій.
6. Описати організацію спортивного рибальства в регіоні, склад учасників та результати змагань.

Матеріали роботи можуть бути використані органами рибоохорони та профільними установами для вдосконалення нормативно-правового регулювання любительського рибальства, розробки заходів зі збереження водних біоресурсів, а також при зонуванні акваторій водосховищ Київщини для різних видів рибогосподарської діяльності.

## РОЗДІЛ 1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

### 1.1. Історія розвитку любительського та спортивного рибальства в Україні

Систематичне наукове вивчення любительського рибальства в Україні бере свій початок з 1992 року, коли Дніпропетровський державний університет (ДДУ, нині – ДНУ ім. Олеся Гончара) першим розпочав відповідні дослідження. До цього часу зазначений вид рибальства не був предметом цілеспрямованого наукового аналізу ні в масштабах незалежної України, ні в межах Дніпропетровської області зокрема. Служби рибоохорони лише час від часу проводили формальну реєстрацію рибалок-любителів на водоймах та їх окремих ділянках. Такі аспекти, як тривалість перебування рибалок на воді (бюджет часу), характеристика їхнього спорядження й екіпірування, технічне оснащення, а також кількісні та якісні показники уловів, або ж не досліджувалися взагалі, або вивчалися поверхово й несистематично. У щорічній звітності регіональних органів рибної інспекції відомості щодо любительського рибальства були відсутні [29].

На тлі загальної відсутності уваги до любительського рибальства саме в 1992 році науковий співробітник НДІ біології ДДУ О. О. Христов спільно зі студентом біолого-екологічного факультету Дмитром Бондарєвим розпочали першу цілеспрямовану роботу з вивчення цього явища. Дослідники зосередилися на зборі вихідних даних про відвідуваність Дніпровського (Запорізького) водосховища рибалками-любителями та соціальний склад останніх. Паралельно проводився аналіз кількісних і якісних характеристик уловів, формувалися базові підходи до методики обліку рибалок-любителів, а також оцінювалися перспективи подальшого розвитку рекреаційного рибальства в регіоні [29].

Таким чином, на початку 1990–х років, в умовах активної трансформації державно-громадської власності у приватну та стрімкого зростання

популярності любительського рибальства в регіоні, сформувався принципово новий науковий напрям у галузі іхтіології та рибного господарства. Його суттю стало дослідження впливу любительського (рекреаційного) рибальства на стан водних екосистем, оцінка обсягів вилучення водних біоресурсів непрофесійними рибалками, а також вироблення теоретично обґрунтованих і практично придатних рекомендацій щодо впорядкування рибальської діяльності та залучення рибалок–любителів до процесу раціонального збереження й використання рибних запасів [29].

У 1994 році студент біологічного факультету ДДУ Д.Л. Бондарєв під науковим керівництвом наукового співробітника О.О. Христова успішно захистив дипломну роботу, присвячену проблематиці любительського рибальства на теренах Дніпропетровської області. Ця робота увійшла в історію як перша дипломна кваліфікаційна робота в незалежній Україні, тематика якої була цілком зосереджена на питаннях любительського рибальства. [29].

Протягом 1990–х – 2000–х років розвиток цього прикладного рибогосподарського напрямку в Дніпропетровському державному (пізніше – національному) університеті забезпечувався зусиллями кількох дослідників. Наукові співробітники НДІ біології ДНУ О.О. Христов, В.М. Кочет та Д.Л. Бондарєв, а також асистент кафедри зоології та екології Р.О. Новіцький спільно формували наукову базу досліджень у сфері любительського рибальства та його впливу на водні екосистеми регіону [1].

Усвідомлюючи наукову перспективність досліджень любительського рибальства, що набирало дедалі більшої популярності як у Придніпров'ї, так і в Україні загалом, О.О. Христов не припиняв вивчення різноманітних аспектів цього явища на Дніпровському (Запорізькому) водосховищі. Наприкінці 1990-х років до цієї проблематики долучився аспірант біолого–медичного інституту ДДУ Роман Новіцький. У період з 1997 по 2000 рік, поєднуючи наукову діяльність із роботою в Дніпропетровській обласній організації Українського товариства мисливців та рибалок (УТМР), він вирішував практичні питання закріплення водойм для ведення любительського рибальства, а також

досліджував рекреаційне використання ставків Дніпропетровщини. Надалі науковець суттєво розширив тематику своїх досліджень, розробивши нові підходи та методики вивчення любительського (рекреаційного) рибальства [29].

У 1998–1999 роках Р.О. Новіцький, представляючи Дніпропетровську обласну організацію УТМР як фахівець–іхтіолог, взяв участь у роботі комітету Держкомрибгоспу України, що займався підготовкою нової редакції Правил любительського і спортивного рибальства. Результатом цієї роботи стало затвердження зазначених Правил у 1999 році. По завершенні аспірантури ДНУ, у 2000 році, Роман Новіцький отримав запрошення на посаду викладача кафедри зоології та екології університету, що дало йому змогу поєднувати педагогічну діяльність із подальшим науковим дослідженням проблематики любительського рибальства [29].

За період з 1997 по 2006 рік дніпропетровські науковці накопичили значну фактичну базу з різноманітних аспектів любительського рибальства, зокрема і його економічного виміру. Результати проведених досліджень знайшли відображення приблизно у 30 наукових публікаціях різних форматів — брошурах, книгах, статтях, а також доповідях на всеукраїнських і міжнародних конференціях [29].

На початку 2020–х років систематичний моніторинг любительського рибальства в Україні здійснюється лише на двох водосховищах – Дніпровському (Запорізькому) та Каховському– у межах Дніпропетровської та Запорізької областей. Щодо інших регіонів, то окремі дослідження цієї теми фіксувалися на водоймах Вінницької (Марценюк та ін., 2011), Київської (Дудник, Глебова, 2010) та Харківської (Гончаров, 2017; Гончаров, Новіцький, 2017; Гончаров та ін., 2021) областей, а також у прибережних водах Чорного моря (Хуторной, 1999, 2002; Бушуєв, Снігірьов, 2020), однак усі вони мають епізодичний характер і не дають цілісної картини [29].

Рекреаційне рибальство в Україні динамічно розвивається, володіє значним туристичним потенціалом і здатне перетворитися на прибуткову галузь економіки. Проте на сьогодні залишається вкрай мало вивченим його вплив на

екосистеми дніпровських водосховищ, великих річок країни – Дунаю, Дністра, Південного Бугу, – а також на іхтіофауну Чорного та Азовського морів. Поза увагою дослідників досі перебувають і соціальні та економічні виміри любительського рибальства як масового суспільного явища, що чинить багатоплановий вплив на водні екосистеми. Навіть загальні масштаби цього виду антропогенного навантаження на водні біоресурси України залишаються невизначеними [29].

Серед ключових проблем у сфері дослідження рибальства в Україні можна виокремити три головні: по–перше, відсутність власної методологічної бази для вивчення розвитку любительського рибальства; по-друге, брак інструментів для оцінювання як прямого, так і опосередкованого впливу рекреаційного рибальства на економіку держави; по-третє, відсутність налагодженої системи систематичного збору даних про любительське рибальство на водоймах країни [1].

Не менш актуальним залишається й питання перегляду чинних Правил любительського та спортивного рибальства, які на сьогодні є морально застарілими і потребують суттєвого оновлення [29].

## **1.2. Нормативно-правова база регулювання любительського та спортивного рибальства в Україні**

Відповідно до Правил любительського і спортивного рибальства, затверджених наказом Міністерства аграрної політики від 19.09.2022 № 700, під час провадження любительського та спортивного рибальства, а також підводного полювання дозволяється вилов водних біоресурсів за винятком видів, занесених до Червоної книги України, регіональних переліків рідкісних та охоронюваних видів, а також тих, що підпадають під дію міжнародних договорів, ратифікованих Верховною Радою України [6].

Правила також встановлюють низку заборон з метою забезпечення належної охорони водних біоресурсів. Зокрема, не допускається вилов, перевезення або зберігання на території рибогосподарського водного об'єкта чи його прибережної захисної смуги, а також у транспортних засобах або на борту суден усіх видів морських ссавців та водних біоресурсів, включених до Червоної книги України, регіональних переліків рідкісних і охоронюваних видів, а також тих, що перебувають під захистом міжнародних договорів, обов'язковість яких підтверджена ратифікацією Верховною Радою України [6].

Правила встановлюють низку обмежень щодо застосування гачкових знарядь лову. Зокрема, забороняється використання нахлистових, донних, поплавкових і зимових вудок, жерлиць (кружків) та спінінгів усіх різновидів як зі штучною, так і з природною принадою – якщо сумарна кількість гачків на одного рибалку перевищує сім штук. Додатково в осінньо-зимовий період – від початку льодоставу до скресання криги – забороняється застосування будь-яких гачкових снастей, у яких відстань між цівкою та кінчиком жала перевищує 10 мм [6].

Правила також визначають умови провадження підводного полювання на рибогосподарських водних об'єктах. Воно дозволяється як із застосуванням спеціального спорядження, так і без нього, однак виключно з використанням гарпунних рушниць і без аквалангів чи інших автономних дихальних апаратів. Обов'язковою вимогою є позначення місця занурення на поверхні води сигнальним прапорцем «Альфа» або червоним прапором із білою діагональною смугою розміром не менше 25×25 см, що встановлюється на буї чи плоту білого, жовтого, помаранчевого або червоного кольору і з'єднується з вантажним поясом підводного мисливця карабіном або легко знімним вантажем. При здійсненні підводного полювання із судна на ньому додатково встановлюється відповідний сигнальний прапорець, а в нічний час – ще й світловий сигнальний пристрій на судні, буї або плоту [6].

Таким чином, любительське рибальство в Україні ґрунтується на принципі платного використання водних біоресурсів, крім випадків, коли законом прямо

передбачено безоплатний лов. Здійснення любительського рибальства в порядку загального користування регулюється статтею 27 Закону України «Про тваринний світ», статтями 25 і 26 Закону України «Про рибне господарство», а також пунктом 3 Порядку здійснення любительського та спортивного рибальства, якими визначається перелік водних об'єктів, відведених для цієї мети. Конкретні рибогосподарські водойми або їх окремі ділянки, а також умови використання на них водних біоресурсів встановлюються органами рибоохорони на підставі відповідних біологічних обґрунтувань відповідно до пунктів 5 і 14 зазначеного Порядку [29].

Щодо умов провадження любительського рибальства в режимах загального та спеціального використання водних біоресурсів, пункт 3 Порядку здійснення любительського і спортивного рибальства передбачає безоплатний лов на рибогосподарських водоймах загального користування. Водночас у випадках тривалого зосередження водних живих ресурсів на окремих ділянках таких водойм рибальство здійснюється на платній основі за наявності дозволу на спеціальне використання водних живих ресурсів із застосуванням визначених знарядь лову у встановлені терміни та з обов'язковим дотриманням правил рибальства і норм вилову. Однак подібне формулювання суперечить загальним засадам, закріпленим у статтях 17, 18 і 27 Закону України «Про тваринний світ», відповідно до яких саме безоплатне любительське рибальство є винятком із загального правила, а не нормою. З огляду на це, нормативними актами мають бути чітко визначені критерії віднесення водойм або їх окремих ділянок до категорії об'єктів, де любительське рибальство дозволяється без стягнення плати [29].

На рибогосподарських водоймах та їх ділянках, відведених для любительського рибальства, промисловий вилов риби є забороненим. Разом з тим. Порядок здійснення любительського і спортивного рибальства передбачає низку винятків, за яких дозволяється проведення окремих видів цілеспрямованого лову: відлову старшовікових груп риб, меліоративного та

контрольного вилову водних біоресурсів, відлову риби з метою запобігання її загибелі, а також заготівлі плідників для потреб рибництва [29].

### **1.3. Сучасний стан і тенденції розвитку рибальського туризму та рекреаційного рибальства**

У більшості економічно розвинених країн рекреаційне рибальство та рибальський туризм давно утвердилися як високоприбуткові сегменти туристично-розважальної індустрії. В українських реаліях гостро назріла потреба у проведенні ґрунтовної науково–обґрунтованої еколого-економічної оцінки рибальства, всебічному вивченні його соціальних аспектів, а також у виробленні конкретних практичних рекомендацій щодо організації та управління рекреаційним рибальством. Керований і цілеспрямований розвиток цієї галузі в поєднанні з розвитком «зеленого» туризму, включаючи залучення іноземних туристів, здатний стати вагомим чинником економічного зростання України та зміцнення її міжнародного авторитету [11].

Іхтіофауна України налічує понад 220 видів риб, з яких близько 70 є прісноводними. Загалом об'єктами аматорського та спортивного рибальства слугують приблизно 83 види. У межах даної роботи для проведення порівняльного аналізу було відібрано 41 вид прісноводних риб України, зокрема: *Abramis brama*, *A. ballerus*, *A. sapa*, *Alosa pontica*, *Ameiurus nebulosus*, *Anguilla anguilla*, *Aspius aspius*, *Barbatula barbatula*, *Blicca bjoerkna*, *Carassius carassius*, *C. gibelio (auratus)*, *Chondrostoma nasus*, *Cobitis taenia*, *Stenopharyngodon idella*, *Cyprinus carpio*, *Esox lucius*, *Gobio gobio*, *Gymnocephalus cernua*, *Hypophthalmichthys molitrix*, *Ictalurus punctatus*, *Lepomis gibbosus*, *Leucaspis delineatus*, *Leuciscus idus*, *Misgurnus fossilis*, *Neogobius fluviatilis*, *N. kessleri*, *Pelecus cultratus*, *Perca fluviatilis*, *Perccottus glenii*, *Proterorhinus semilunaris (marmoratus)*, *Pseudorasbora parva*, *Pungitius pungitius*, *P. platygaster*, *Rhodeus amarus (sericeus)*, *Rutilus rutilus*, *Sander lucioperca*, *Scardinius erythrophthalmus*,

*Silurus glanis, Squalius cephalus, Tinca tinca, Vimba vimba*. З—поміж зазначених видів безпосередніми об'єктами аматорського рибальства є 25 видів [11].

Рекреаційне рибальство є одним із найпоширеніших видів активного дозвілля як в Україні, так і в Європі загалом. За різними оцінками, в Україні налічується близько 10 млн рибалок—аматорів і спортсменів, що становить понад 22 % населення країни. У європейських країнах частка рибалок серед населення суттєво варіюється – від 1,6 % у Польщі до 32,2 % у Норвегії. Середня кількість видів прісноводних риб, що становлять об'єкт рибальського інтересу у континентальних водоймах Європи, складає близько 17, коливаючись від 4 видів в Ісландії до 21 виду в Сербії, Словаччині. В Україні цей показник є вищим і сягає 25 видів, тоді як у Дніпропетровській області він становить 22 види [11].

За розмірно-ваговими показниками п'ять із тринадцяти найпопулярніших трофейних видів риб в Україні – карась сріблястий, плоскирка звичайна, білизна звичайна, товстолобик і головень звичайний – перевищують аналогічні показники у таких країнах, як Швеція, Норвегія та Німеччина. Порівняно з більшістю європейських держав українське законодавство у сфері спортивного та любительського рибальства є значно ліберальнішим, що створює сприятливі передумови для розвитку в'їзного рибальського туризму. За умови запровадження належного законодавчого регулювання методів і правил лову та розбудови відповідної інфраструктури рекреаційне рибальство може перетворитися на вагомий статтю доходів національної економіки. З огляду на широку популярність рибальства в європейських країнах і потребу мільйонів людей у повноцінному відпочинку та психологічному розвантаженні, доцільним є впровадження комплексу заходів: реформування державного регулювання аматорського та спортивного рибальства; запровадження дієвої системи санкцій і штрафів, зокрема суворої заборони браконьєрства та використання сіток; встановлення обмежень щодо часу лову з урахуванням активності малька та заборони рибальства в нерестовий період; розвиток мережі приватних водойм із багаторічним вирощуванням риби без масового вилову; введення обмежень на розмір, максимальну та сумарну вагу риби, дозволеної до вилучення з водойми;

покращення інфраструктури рибальських місць і створення комфортних умов для відпочинку; встановлення тарифів на любительське рибальство; зобов'язання рибалок до членства у профільних організаціях чи асоціаціях з метою вдосконалення обліку; а також популяризація українського рекреаційного рибальства на міжнародному рівні через змагання, медіа, туристичні агенції та наукові заходи [11].

#### **1.4. Вплив любительського рибальства на стан іхтіофауни та водних екосистем**

Ще в другій половині ХХ століття кількість рибалок-любителів та її динаміка розглядалися науковцями як один із ключових індикаторів при оцінці ступеня антропогенного навантаження любительського рибальства на іхтіофауну водойм [24].

Показники відвідуваності водойм рибалками-любителями є важливим інструментом наукового аналізу, що дозволяє оцінити рибальське зусилля та антропогенне навантаження на водні екосистеми, застосовується при розрахунку обсягів вилову, а також забезпечує інформаційну базу для вирішення різноманітних соціально-економічних завдань. Серед основних параметрів, що характеризують відвідуваність водойм, виділяють три ключові: кількість виходів на лов, чисельність рибалок-любителів, які відвідують водойму за певний період, та тривалість рибальської сесії [2].

Як свідчать наявні літературні джерела, на сьогодні загальна чисельність рибалок-любителів у межах тієї чи іншої території може бути визначена лише орієнтовно. Щодо України, окремі дослідники оцінювали кількість осіб, які займаються любительським рибальством на внутрішніх водоймах країни, на рівні від 4,8 до 5,2 млн осіб [2].

Поряд із кількістю виходів на лов важливим показником навантаження рибалок-любителів на водойму є тривалість лову впродовж одного рибальського

виходу. Цей параметр, відомий також як тривалість завершеного лову, широко застосовується при оцінюванні рибальського зусилля та розрахунку загальних обсягів вилову риби рибалками-любителями [2].

При цьому важливо чітко розмежовувати два різні поняття. Перше – загальна чисельність рибалок-любителів як абсолютна кількість осіб, прив'язана до певної території або водойми чи групи водойм, які з певною регулярністю виходять на риболовлю. Друге – кількість рибалок-любителів, безпосередньо присутніх на водоймі або її окремій ділянці протягом конкретного проміжку часу, що фактично відображає кількість виходів на риболовлю за відповідний період [24].

Отже, якщо кількість виходів на риболовлю піддається відносно достовірному обліку, то точні дані щодо загальної чисельності рибалок-любителів досі залишаються недоступними. Як свідчать наявні літературні джерела, на сьогодні можливе лише приблизне оцінювання їхньої кількості в межах тієї чи іншої території. Умовність цього показника додатково ускладнюється розмитістю самого поняття «рибалка», зокрема відсутністю чітких критеріїв, за якими особу можна кваліфікувати як «активного» рибалки [24].

Зростання масштабів спеціалізованого любительського рибальства, зокрема спінінгування, було визначено одним із чинників скорочення чисельності хижих видів риби у Дніпровському водосховищі. Зафіксовано, що вилов судака звичайного, сома європейського, щуки та окуня рибалками-любителями лише впродовж зимового сезону перевищував позначку 150 тонн [24].

Дослідженнями встановлено високу селективність любительського лову, що особливо виразно проявляється при вилові хижих видів риби. Водночас відзначається позитивний меліоративний ефект любительського рибальства для рибного господарства та водних екосистем загалом, який полягає у вилученні малоцінних видів, що не охоплюються або недостатньо охоплюються промисловим ловом. Разом з тим у складі уловів рибалок-любителів значну, а

подекуди й переважну частку становлять особини, які не досягли ні промислового розміру, ні статевої зрілості, що є суттєвим негативним чинником впливу на стан іхтіофауни [24].

## **РОЗДІЛ 2.МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ**

### **2.1. Обґрунтування напрямку та програми досліджень**

Вибір напрямку досліджень зумовлений актуальністю проблеми вивчення любительського (рекреаційного) рибальства як складного соціально-екологічного явища, що чинить суттєвий і багатоплановий вплив на стан водних екосистем та іхтіофауни України. Незважаючи на те, що любительське рибальство є одним із найпоширеніших видів активного дозвілля в країні – ним займаються, за різними оцінками, від 4,8 до 10 млн осіб, – цей вид діяльності залишається недостатньо вивченим з наукової точки зору [5].

Програма досліджень охоплює комплекс питань, пов'язаних із вивченням відвідуваності водойм рибалками-любителями, кількісних і якісних характеристик уловів, видового складу об'єктів рибальства, а також оцінкою антропогенного навантаження на водні біоресурси. Окремим напрямом програми є аналіз соціального складу рибалок-любителів, їхнього спорядження та бюджету часу, що витрачається на рибальську діяльність [5].

Програма досліджень передбачає вирішення таких основних завдань: облік рибалок-любителів на водоймах та їх окремих ділянках; реєстрацію кількості виходів на лов і тривалості рибальських сесій; збір та аналіз даних про видовий склад, розмірно-вагові показники та загальні обсяги вилову; порівняльний аналіз отриманих результатів із даними по інших регіонах України та країнах Європи; а також розробку рекомендацій щодо раціонального використання та охорони водних біоресурсів [5].

### **2.2. Характеристика умов та матеріалів проведення дослідження**

Канівське водосховище утворилося на Дніпрі в межах Київської та Черкаської областей унаслідок будівництва Канівської ГЕС, а його наповнення

тривало з 1972 по 1976 рік. Повний об'єм водойми становить 2,48 км<sup>3</sup>, корисний – 0,28 км<sup>3</sup>, довжина – 123 км, середня ширина – 5,5 км (максимальна – 8 км), середня глибина – 3,9 м, найбільша – 21 м; нормальний підпертий рівень – 91,5 м, горизонт мертвого об'єму – 91 м, площа водного дзеркала – 581 км<sup>2</sup>. Водосховище слугує передусім для виробництва електроенергії, підтримання судноплавних глибин, а також добового і тижневого регулювання стоку, частково забезпечуючи водою Київ, Київську ТЕЦ та Трипільську ГЕС. У його верхній частині розміщено кілька островів – Великий, Муромець, Труханів, Водників, Ольжин і Дикий, – а серед найбільших приток виділяють лівобережні Десну і Трубіж та правобережну Стугну. Під час створення водосховища на лівому березі зведено дамби Проців–Кийлів (19,5 км), Бортницьку (15,85 км) і Переяслав–Хмельницьку (12,05 км), а на правому – Конча–Заспа–Плюти (15,7 км) [14].

Польові спостереження здійснювалися безпосередньо на береговій лінії та акваторії водосховища на ключових рибальських ділянках, що відрізнялися за типом берега, глибиною, ступенем зарослості та інтенсивністю відвідуваності рибалками. Дослідження охоплювали як відкриті плесові ділянки, так і затоки, протоки та мілководдя, де концентрація рибалок-любителів є традиційно найвищою. Враховувалися різні форми рибальства – берегове, човникове та підлідне [29; 24; 2; 19].

Обліки проводилися в усі чотири сезони рибальської активності – навесні, влітку, восени та взимку, – що дозволило виявити закономірності сезонної динаміки відвідуваності водойми, простежити зміни у видовому складі уловів залежно від пори року, а також оцінити характер і інтенсивність застосовуваних знарядь лову у різні періоди. Особлива увага приділялася нерестовому та підлідному сезонам як критичним з точки зору антропогенного навантаження на іхтіофауну [29; 24; 2; 19].

Видовий склад виловлених риб визначався за морфологічними ознаками з використанням стандартних визначників прісноводних риб України. Вимірювання довжини тіла проводилося від кінця риля до кінця хвостового

плавця з точністю до 0,5 см, маси – з точністю до 1 г. Отримані дані заносилися до стандартизованих польових карток обліку з подальшим статистичним опрацюванням: розраховувалися середні арифметичні значення, стандартні відхилення та коефіцієнти варіації, достовірність відмінностей перевірялася за критерієм Стюдента [29; 24; 2; 19].

Паралельно з обліком уловів проводилося анкетне опитування рибалок-любителів з метою з'ясування частоти їхніх виходів на рибальство, тривалості рибальської сесії, типу застосовуваних знарядь лову, а також соціально-демографічних характеристик респондентів. Отримані відомості використовувалися для оцінювання загального рибальського зусилля на водоймі та розрахунку орієнтовних обсягів вилучення водних біоресурсів рибалками-любителями [29; 24; 2; 19].

Увесь зібраний матеріал слугував основою для комплексної оцінки антропогенного навантаження любительського рибальства на іхтіофауну Київського водосховища та вироблення рекомендацій щодо раціонального використання його рибних ресурсів [29, 24, 2, 19].

## РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ВЛАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

### 3.1. Аналіз сучасного стану любительського рибальства у регіоні Київ

Аналіз стану рибальства та аквакультури вимагає комплексного підходу, оскільки галузь перебуває під впливом численних взаємопов'язаних чинників. Надмірний вилов риби поступово виснажує природні запаси й порушує екологічний баланс, а зміни клімату – підвищення температури води, зростання кислотності та почастищення екстремальних погодних явищ – додатково послаблюють рибні популяції та погіршують стан водних екосистем. За таких умов дедалі більшого значення набуває аквакультура, яка передбачає розведення риби та інших водних біоресурсів у контрольованих умовах. Це дозволяє не лише задовольнити зростаючий попит на рибну продукцію, а й знизити навантаження на дикі популяції, що робить аквакультуру важливим інструментом сталого розвитку галузі [25].

Загальнонаціональний контекст розвитку любительського рибальства є важливою основою для проведення регіональних досліджень. В Україні щороку спостерігалось зростання кількості рибалок-аматорів, а рекреаційне рибальство залишалось одним із найпопулярніших видів активного відпочинку на природі. За наявними оцінками, у країні налічувалось близько 10 мільйонів рибалок (понад 22% населення), з яких 76,9% становили чоловіки, а 23,1% – жінки. Водночас централізований облік неорганізованих рибалок-любителів на загальнодержавному рівні жодного разу не здійснювався, тому наявна інформація базувалась переважно на фрагментарних даних, отриманих з окремих водних басейнів або водойм у різних регіонах і за відносно короткі періоди спостережень [9].

Щодо обсягів вилову, на внутрішніх водоймах України улови рибалок-аматорів у порівнянні з промисловим виловом становили приблизно від 30% до

400%. Зокрема, у Дніпровському водосховищі протягом 1998–2010 років аматори виловлювали риби у 6–9,5 рази більше, ніж професійні рибалки [9].

Вагомим кроком у впорядкуванні любительського рибальства в регіоні стало запровадження зонування на Канівському водосховищі в межах Київської області. Державне агентство меліорації та рибного господарства України обрало цю водойму як пілотний об'єкт для впровадження чіткого поділу акваторії на зони для різних видів рибальства – любительського, спортивного та промислового. Крім того, опрацьовувалася можливість запровадження плати за любительське рибальство відповідно до практик країн ЄС, а отримані кошти планувалося спрямовувати безпосередньо на програми зариблення водойм аборигенними та рослинніми видами риб [5].

Моніторинг стану іхтіофауни в регіоні здійснювався на постійній основі. Фахівці ІРГЕМО разом із науковцями Національного університету біоресурсів і природокористування України за підтримки Київського рибоохоронного патруля проводили комплексні дослідження, спрямовані на оцінку стану рибних ресурсів і якості водного середовища Київського водосховища. Водночас водойма зазнавала впливу наслідків бойових дій, оскільки через періодичні обстріли до неї могли потрапляти забруднювальні речовини, що робило регулярні спостереження за станом біоти особливо важливими. За даними досліджень, основу уловів становили судак, лящ і білизна, а також у значній кількості траплялися карась сріблястий, рибець, плоскирка та білоочка [7].

Однією з гострих проблем у регіоні залишалось браконьєрство. За інформацією Київського рибоохоронного патруля, з початку його діяльності у квітні 2016 року інспекторами було проведено 5 362 рибоохоронні рейди, у ході яких зафіксовано 8 584 випадки порушення природоохоронного законодавства. Лише за один рік працівники патруля на Київщині здійснили 1 614 перевірок, виявили 1 937 порушень, завдали збитків майже на 2,5 млн грн та вилучили 3,6 тонни незаконно добутої риби. Найчастіше фіксувалися випадки незаконного вилову у Київському та Канівському водосховищах, а також на річках Унава,

Тетерів, Десна і Стугна, де використовувалися заборонені сітки та інші нелегальні знаряддя лову [17].

Нормативне регулювання любительського рибальства в регіоні базується на чинних Правилах любительського і спортивного рибальства. У період нерестової заборони дозволяється вилов риби в обсязі до 3 кг на одну особу із використанням однієї поплавкової або донної вудки з одним гачком, а також спінінга з берега у визначених дозволених місцях. На водоймах загального користування любительське рибальство здійснюється безкоштовно і без необхідності отримання спеціальних дозволів [8].

### **3.2. Видовий склад та біологічні показники об'єктів любительського лову**

В Україні мешкає понад 220 видів риби, із яких близько 70 є прісноводними. Об'єктами аматорського та спортивного рибальства виступають близько 83 видів. Для потреб цього дослідження було відібрано 41 вид прісноводних риби України, зокрема: лящ, синець, білоока, оселедець чорноморський, сомик американський, вугор річковий, жерех, голец річковий, густера, карась звичайний, карась сріблястий, підуст, щипавка звичайна, товстолобик білий, короп, щука, пічкур звичайний, йорж звичайний, білий амур, сомик каналний, сонячний окунь, верховка, язь, в'юн, бичок річковий, бичок Кесслера, чехоня, окунь річковий, ротань, бичок мармуровий, псевдоразбора, колючка дев'ятиголка, колючка малоюголка, гірчак, плітка, судак, червоноперка, сом, головень, лин та рибець [29].

З-поміж досліджених видів об'єктами прісноводного аматорського та спортивного рибальства в Україні є 32 види – порівняно з 26 видами у 2000 році, що свідчить про помітне розширення цього переліку. Об'єктами морського аматорського та спортивного рибальства налічується 57 видів риби [29].

На сьогодні основними об'єктами любительського рибальства в Україні є плітка, карась сріблястий, лящ, щука, окунь, плоскирка та червоноперка. При цьому три останні види – окунь, плоскирка і червоноперка – практично не залучені до промислового вилову і є здебільшого об'єктами саме аматорського лову [29].

Щука (*Esox lucius L.*) (рис. 3.2.1) є одним із ключових представників іхтіофауни прісних водойм України та Європи, що має вагомe промислове, рекреаційне та екологічне значення. Завдяки високим смаковим якостям м'яса вона користується стабільним попитом на ринку й активно використовується в аквакультурі, а як типовий хижак відіграє роль природного регулятора чисельності дрібних і малоцінних видів риб, підтримуючи біологічну рівновагу водних екосистем.



Рис. 3.2.1. Щука (*Esox lucius L.*)

Стан популяцій щуки у більшості водойм відзначався нестабільністю та зниженням відтворювального потенціалу, що зумовлювалося комплексом взаємопов'язаних чинників: деградацією та втратою природних нерестовищ, надмірним промисловим і любительським виловом, а також посиленням негативного антропогенного впливу. Наслідком цих процесів стало прогресуюче скорочення чисельності виду, яке не лише обмежувало можливості його рибогосподарського використання, а й призводило до порушення екологічної рівноваги у водних екосистемах. Проте впродовж останніх десятиліть природні популяції щуки зазнавали помітного скорочення внаслідок антропогенного забруднення водойм, порушення гідрологічного режиму річок та інтенсивного господарського навантаження, що робило вивчення біологічних особливостей цього виду та розроблення ефективних методів відновлення його запасів нагальною науковою і практичною проблемою [27].

Щука є цінним у промисловому та екологічному відношенні видом, чисельність якого у природних водоймах неухильно скорочується під впливом антропогенних факторів, що визначає необхідність комплексного підходу до відновлення її популяцій. Досягнення цієї мети можливе лише шляхом поєднання охоронних, рибницьких та екологічних заходів, а одним із найбільш перспективних напрямів у цьому контексті є розвиток штучного відтворення та інтенсивної аквакультури [27].

Щука є одним із найраніших нерестовиків серед прісноводних риб – вона розпочинає розмноження вже при температурі води  $+3...+5^{\circ}\text{C}$ , випереджаючи більшість інших видів. Саме з метою збереження популяції в період нересту в Україні щорічно з 15 лютого до 31 березня запроваджується заборона на її вилов, якої рибалки зобов'язані суворо дотримуватися. Цей захід є важливою умовою відтворення запасів виду [42].

Статевої зрілості щука досягає переважно у трирічному віці. Нерестова активність розпочинається вже при температурі води  $3-5^{\circ}\text{C}$ , що є значно нижчим показником порівняно з більшістю інших видів риб. У період нересту щуки виходять на мілководдя, де поводяться активно й шумно, а сам процес

розмноження відбувається у певній послідовності: першими нерестяться найдрібніші особини, останніми – найбільші. Плодючість самки безпосередньо залежить від її розмірів і становить від 17,5 до 215 тисяч ікринок. Ікринки великі – близько 3 мм у діаметрі – й здатні прикріплюватися до водної рослинності, однак через 2–3 дні клейкість зникає, більшість із них осідає на дно, де й відбувається подальший розвиток. Тривалість інкубаційного періоду залежить від температури води і становить 8–14 днів, після чого з ікри виводяться личинки довжиною 6–7 мм [42].

Для ловлі щуки застосовують різноманітні снасті: спінінг, нахлист і вудку на живця. Як живець використовують практично будь-яку дрібну рибу, на яку полює щука, – йоржа, плітку, карася, піскаря чи невеликого окуня. Серед штучних приманок вибір також досить широкий: хиткі та обертові блешні, різноманітні воблери й джигові приманки [23].

Судак (*Sander lucioperca*) (рис. 3.2.2) є одним із найбажаніших об'єктів любительського рибальства завдяки одразу двом причинам: з одного боку, його вудження вважається заняттям із високим спортивним азартом, з іншого – м'ясо цієї риби цінується як справжній делікатес. Судак і берш настільки схожі зовнішністю, що їх нерідко називають близнюками: обидва мають видовжене веретеноподібне тіло, вкрите дрібною та міцно посадженою лускою, а передні спинні плавці в обох, як і в окуня, утворені кістковими колючками, з'єднаними перетинкою. Схожими є й їхнє забарвлення. Проте уважний огляд виловленої риби дозволяє їх розрізнити: у судака помітно довше й вужче рило, тулуб більш горбатий, а зяброві кришки позбавлені луски. Крім того, на відміну від берша, щелепи якого озброєні зубами однакового розміру, у судака потужні ікла чергуються з дрібнішими зубами [21].

Забарвлення судака вирізняється м'якими сірими відтінками: спина має зеленувато-сірий колір, черево – біле, а на боках виразно проглядаються 8–12 поперечних темних смуг. Обидва спинні та хвостовий плавці вкриті рядами чорних цяток, тоді як усі нижні плавці мають блідо-жовте забарвлення. Серед колючих риб судак є найбільшим хижаком і за розмірами помітно переважає

берша однакового з ним віку – особини-рекордсмени сягають 120–130 см у довжину та 18–20 кг ваги [21].



Рис. 3.2.2. Судак (*Sander lucioperca*)

Статевої зрілості судак досягає у віці 5–7 років при довжині тіла близько 40 см. Нерест у цього виду гніздовий: за температури води 18–20°C самка відкладає ікру на заглиблені під воду кореневища рослин, після чого самець охороняє як ікру, так і мальків, що вже вилупилися. Щойно народжені мальки живляться зоопланктоном, однак уже через кілька тижнів, досягнувши довжини

2–3 см, переходять до хижацтва, поїдаючи дрібніших мальків інших риб. Якщо в момент цього переходу на рибний раціон поблизу не виявляється достатньої кормової бази, молодь судака гине у великій кількості. Саме цим пояснюється той факт, що попри високу плодючість – доросла самка продукує 500 тисяч і більше ікринок – чисельність судака у водоймах залишається відносно невисокою [21].

Судака ловлять або на живця за допомогою поплавкової вудки, або на штучні приманки зі спінінгом. Як живець найкраще підходить дрібна риба, що становить природний раціон судака, – карась, піскар, плотва, йорж чи бичок. Штучні приманки поділяються залежно від сезону: влітку ефективними є обертові та коливні блешні, джигові приманки, воблери, віброхвости, твістери й силіконові кальмари, тоді як узимку перевагу надають зимовим блешням, пількерам і балансирам. Навесні та восени судака також успішно ловлять, і в цей період основним методом є спінінгування на джигові приманки [22].

Короп (рис. 3.2.3) є найпопулярнішою рибою серед любителів спортивного та аматорського рибальства. Останніми роками навколо його ловлі сформувався окремий напрям – карпфішинг, який дав поштовх до розвитку цілої індустрії спеціалізованого спорядження, приманок і насадок. Короп належить до найбільших прісноводних риб України, а природні умови країни є надзвичайно сприятливими для його розведення. Філософія карпфішингу виходить далеко за межі суто технічних аспектів і охоплює дбайливе ставлення до риби, а також турботу про збереження та відтворення її популяцій. Головним принципом, на якому ґрунтується весь цей напрям, є правило «спіймав – відпустив» [20].

Ловля коропа починається не з вибору насадки, а з вирішення значно важливішого завдання – приваблення риби до місця закидання та утримання її там. Перше, що слід засвоїти про цю хитру рибу: короп – істота сталих звичок, він має постійні місця відпочинку та живлення на кожній водоймі, а його міграційні маршрути не змінюються роками і навіть протягом усього життя. Харчується короп рясно й різноманітно, самостійно визначаючи, що йому до смаку в конкретний момент, причому активний він як вдень, так і вночі – за

винятком періоду нересту, коли кльов повністю припиняється, та холодної води: за температури нижче 10°C активність різко падає, тому взимку ловля коропа практично не практикується [20].



Рис. 3.2.3. Рекорд України коропа, 32 кг 210 г [35]

Певні аспекти любительського рибальства на Канівському водосховищі та річці Десні вивчали науковці Національного університету біоресурсів і природокористування України у 2009–2010 роках (Дудник, Глебова, 2010). У своїй роботі вони аналізували, як різні методи вилову риби – промисловий, любительський, спортивний та браконьєрський – впливали на обсяги рибних ресурсів і їхній видовий склад. Джерельну базу дослідження склали власні польові матеріали авторів, дані Київської обласної держрибінспекції, звіти Верхньодніпровського державного басейнового управління охорони водних живих ресурсів, наукові публікації, а також неофіційні спостереження рибалок-любителів [29].

За даними С.В. Дудника та Ю.А. Глебової, упродовж 2002–2009 років загальний запас риби у Канівському водосховищі становив 3 020 т. З цього обсягу промислові підприємства вилучали 430 т, тоді як рибалки-любителі – 215 т. При цьому організовані любителі, тобто члени спортивно-мисливських

товариств, вилунали лише 3,5 т, що становило близько 0,1% від загального запасу. Обсяг незаконного вилу, здійсненого браконьєрами, дослідники оцінили у 300 т, або 9,9% від загального запасу риби [26].

Аналіз складу рибних запасів та обсягів вилу на Канівському водосховищі засвідчив суттєві відмінності між різними способами рибальства. Якщо промислове й любительське рибальство орієнтувалося як на цінні, так і на малоцінні види риб, то браконьєри зосереджувалися виключно на цінних видах. Особливо виразно це простежувалося на прикладі судака, щуки та сома, запаси яких у водосховищі були досить незначними – відповідно 3,5%, 1,5% і 2,4% від загальної іхтіофауни. Проте саме ці види зазнавали найбільшого тиску з боку браконьєрів і любителів: рівень їхнього вилу сягав 20,0%, 28,9% і 27,2% від наявних запасів відповідно [29].

Варто звернути увагу на певну методологічну особливість згаданого дослідження: автори певною мірою ототожнювали рибалок-любителів із браконьєрами, розглядаючи їхні улови в сукупності на протигагу промислому вилу. Зокрема, вони стверджували, що браконьєрський вил перевищує любительський на 39,5%, а їхній сумарний улов є на 19,8% більшим за промисловий. Окрім того, автори розмежовували любительське, спортивне, платне і браконьєрське рибальство як окремі категорії, хоча очевидно, що перші три фактично є різновидами любительського рибальства і не потребують такого чіткого розмежування [29].

С. В. Дудник та Ю. А. Глебова також наводили дані щодо незаконного вилу риби в період нерестових міграцій та нерестової заборони. Зокрема, у нижній течії Десни – від гирла до межі з Чернігівською областю – у заборонених місцях щодоби рибалило щонайменше 200 осіб, а у вихідні дні ця кількість зростала до 400. Вил у будні становив у середньому близько 2 тис. кг на добу, у вихідні – вдвічі більше, тобто до 4 тис. кг. За підрахунками авторів, упродовж усього нерестового періоду незаконно вилучалося приблизно 54 тис. кг цінних видів риб, серед яких найбільшу частку становили плітка та лящ [26].

### **3.3. Знаряддя лову та методи, що застосовуються рибалками-любителями**

Поплавкова ловля мирної риби вважається найбільш медитативним видом рибальства. Серед снастей цього напрямку виділяють кілька типів вудилищ. Болонське вудилище – оснащене кільцями і, як правило, невеликою катушкою – важче за махове, проте дозволяє регулювати дальність закидання, а завдяки подвоєній довжині волосіні краще гасить пориви риби. Махове вудилище є найлегшим і найкомфортнішим у використанні: волосінь кріпиться безпосередньо до кінчика, що робить виведення великої риби вкрай складним завданням, однак саме це забезпечує неперевершену гостроту відчуттів під час боротьби з уловом. Матчеве вудилище у парі з безінерційною катушкою дозволяє охопити значно більшу акваторію [4].

Донна ловля мирної риби відкриває можливість закидати на значно більшу відстань і знаходити трофейну рибу на глибоких ямах. Досвідчені рибалки нерідко заздалегідь закармливають вибрану точку відрами прикормки – з човна, кораблика, дрона або рогатки – а потім терпляче чекають два-три дні, поки вся велика риба водойми підтягнеться на прикормлене місце. Серед донних методів ловлі виділяють кілька підходів. Фідерна ловля вимагає постійної уваги: рибалка невідривно стежить за надчутливим кінчиком вудилища, де годівниця залучає рибу, а гачок з приманкою передає найніжніші поклювання навіть найобережнішої риби. Ловля на карпові вудилища, навпаки, не потребує ні постійного спостереження, ні ручної підсічки – вудилища встановлюють на підставки або родподи і чекають спрацювання сигналізатора поклювання [4].

Спінінг є одним із найпростіших і водночас найпопулярніших способів ловлі хижої риби. Спінінг – це спортивна риболовна снасть, призначена для ловлі як на штучні, так і на природні приманки. Сама назва походить від англійського слова "spin", що означає "обертати", і відображає принцип дії багатьох приманок, що застосовуються під час такої ловлі. Конструктивно спінінг являє собою

вудилище з пропускними кільцями та кріпленням для катушки, на яку намотується волосінь [36].

Спінінгова катушка є одним із ключових елементів спінінгової снасті, що безпосередньо впливає на дальність закидання, зручність проведення приманки та виведення риби. Серед спінінгових катушок найпоширенішими є безінерційні моделі. Важливою умовою ефективного ловлі є правильний підбір катушки відповідно до тесту вудилища – лише збалансована снасть забезпечує комфорт у роботі та максимальну результативність [31].

Блешні є одними з найпоширеніших штучних риболовних приманок для ловлі хижої риби. Вони імітують живу рибку, рідше – комаху чи іншу здобич, і приваблюють хижака шляхом «гри» – характерного руху у воді. За характером руху блешні поділяються на два основні типи. Коливні блешні являють собою металеву пластину, опуклу з одного боку й увігнуту з іншого, яка під час проводки здійснює плавні похитування з боку в бік. Оберткові блешні мають дротяну вісь із гачком, навколо якої обертається металева пластинка. Окрему нішу займають м'які пластикові приманки з силікону – віброхвости та твістери, що імітують рибку й використовуються з офсетним гачком або джиг-головкою. Воблери – тверді об'ємні приманки, які відтворюють рухи пораненої риби й застосовуються при ловлі спінінгом, троллінгом або доріжкою [1].

Штучна приманка, подібно до живої, здатна ефективно приваблювати рибу, однак у більшості випадків має перед нею ряд суттєвих переваг. Вона збуджує в хижака інстинктивне бажання атакувати здобич і при цьому значно довше тримається на гачку [1].

Знаряддя лову та способи рибальства, які застосовували рибалки-любители, є важливою складовою дослідження рекреаційного рибальства в Україні. Правове регулювання цієї діяльності визначається Правилами любительського і спортивного рибальства, затвердженими наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 19 вересня 2022 року № 700, що набрали чинності 9 грудня 2022 року. Оновлені Правила спрямовані на покращення умов для любительського та спортивного рибальства і підводного полювання, а також

на підвищення ефективності заходів щодо охорони й збереження біорізноманіття іхтіофауни водойм України [13].

Згідно з чинним законодавством, любительське рибальство дозволяється здійснювати вудками різних типів із загальною кількістю гачків не більше п'яти на одну особу, а також спінінгом як із берега, так і з човна. Водночас заборонено використовувати вибухові чи отруйні речовини, електрострум, колючі знаряддя лову, вогнепальну та пневматичну зброю, а також промислові знаряддя із сіткових матеріалів [8].

Серед дозволених знарядь лову науковці виділяли кілька основних категорій: зокрема, донна вудка призначена для вилову риби з дна, а її різновидами є фідер і пікер; також використовувалася «доріжка» – спосіб лову хижої риби на блешню або снасточку з рухомого плавзасобу. Водночас до найпоширеніших заборонених засобів належали «косинка» – трикутний різновид «телевізора» для підлідного лову, промислові відціджуючі та ставні сітки, острога, перемет, а також драч – колюче знаряддя, що застосовувалося для вилову риби методом багріння [28].

Науково-теоретичну основу дослідження знарядь і методів любительського рибальства формує, зокрема, праця Р. О. Новіцького та М. Л. Максименка «Термінологічний довідник з любительського та спортивного рибальства». Основною метою цього видання є тлумачення термінів, понять і назв, що використовуються у сфері любительського рибальства. Наразі ці автори вважаються одними з небагатьох послідовних і ґрунтовних дослідників любительського рибальства в Україні [28].

На основі аналізу любительського рибальства як чинника впливу на структурно-функціональні особливості іхтіофауни було визначено ключові напрями подальших наукових досліджень, необхідних для розроблення ефективних заходів регулювання цього виду природокористування. Крім того, авторами було запропоновано методичні рекомендації щодо збору фактичної інформації про параметри любительського рибальства у водоймах України [19].

### **3.4. Сезонна динаміка любительського вилову риби та її вплив на популяції**

Сезонні коливання аматорського рибальства були одним із визначальних факторів антропогенного тиску на рибні ресурси континентальних водних об'єктів. Рівень вилову помітно варіював упродовж календарного року під впливом гідрологічних і температурних умов, біологічних ритмів риб – передусім нерестового циклу, – а також ступеня доступності водойм. Пік рибальської активності, як правило, припадав на весняно-літній і ранньоосінній сезони; із настанням зими вона або суттєво спадала, або трансформувалася у підлідний промисел [1].

Весняний сезон вирізнявся особливою екологічною значущістю, оскільки саме в цей час більшість видів риб проходила нерест. З метою мінімізації антропогенного втручання та забезпечення повноцінного відтворення популяцій у даний період вводилися спеціальні нерестові обмеження. Недотримання встановлених заборон було здатне спричинити скорочення кількості молоді та поступову деградацію структури іхтіоценозів у довгостроковій перспективі. Водночас навіть легальне аматорське рибальство в нерестовий сезон могло завдавати додаткового стресового впливу на нерестові угруповання риб [1].

Сезонні зміни інтенсивності вилову справляли на рибні популяції як безпосередній, так і непрямий вплив. Перший виражався у фізичному вилученні біомаси з екосистеми, тоді як другий реалізовувався через трансформацію поведінкових реакцій риб, перерозподіл їх у просторі та порушення умов відтворення. За умов значного рекреаційного навантаження спостерігалися зменшення середніх розмірів особин, дестабілізація вікової структури популяцій і послаблення репродуктивного потенціалу окремих видів [1].

Наукове вивчення зазначених процесів ґрунтувалося на комплексному аналізі статистичних даних про вилов, результатів сезонних польових спостережень та матеріалів іхтіологічного моніторингу. Дослідники наголошували, що ефективне регулювання аматорського рибальства не могло

обмежуватися лише контролем над сукупними обсягами вилову – не менш важливим було врахування його сезонного розподілу, адже саме цей чинник значною мірою визначав реальний вплив рибальської діяльності на популяційну динаміку іхтіофауни [1].

### **3.5. Спортивне рибальство: організація змагань, учасники та результати**

Спортивне рибальство являє собою організовану різноманітність рекреаційного рибальства, що ґрунтується на проведенні змагань відповідно до чітко визначених правил, об'єктивному оцінюванні результатів та дотриманні засад спортивної етики. Його становлення і розвиток були нерозривно пов'язані із загальним рівнем розвитку рибного господарства, чинною нормативно-правовою базою та зростаючою популярністю активних форм відпочинку на природі (табл. 3.5.1).

Таблиця 3.5.1

#### **Дисципліни риболовного спорту України [10]**

№	Категорія	Назва дисципліни	Опис
1	Традиційна	Ловля риби поплавцевою вудкою	Класичний поплавцевий метод
2	Традиційна	Ловля риби спінінгом з берегу	Спінінг з берегової лінії
3	Традиційна	Ловля риби спінінгом з човна	Спінінг із плавзасобу
4	Традиційна	Ловля риби нахлистом	Нахлистова техніка
5	Традиційна	Ловля з льоду на мормишку	Зимова рибалка крізь лід
6	Традиційна	Спортивна ловля коропа	Коропова рибалка
7	Традиційна	Спортивна ловля фідером	Донна вудка (фідер)
8	Нова	Street Fishing	Вулична риболовля
9	Нова	Trout Area	Ловля форелі в озерах
10	Нова	Carnivorous A.B. Kayak	Спінінг з каяку
11	Нова	Feeder Free Style Method	Донна вудка у вільному стилі

У контексті сучасних підходів до природокористування спортивне рибальство набуло значення вагомого елементу рекреаційного використання природних ресурсів і розглядалося як дієвий механізм формування відповідального ставлення суспільства до водних біоресурсів [1]. Об'єднання в клуби та участь у регулярних змаганнях були невід'ємною частиною культури любителів спортивного рибальства. Характерною рисою цього напрямку була популяризація принципу «зловив відпустив»: спортивні рибалки прагнули звести до мінімуму шкоду, завдану рибі, а за потреби навіть надавали їй допомогу перед поверненням у воду. Технічний арсенал спортивного рибальства був досить різноманітним: від найпростішої ловлі на наживку з прямим вудилищем, волосінню, поплавком і гачком – до «англійської ловлі», спінінгу, блешніння, донної ловлі та ловлі з човна [37].

Держрибагентство наголошувало на обов'язковості дотримання вимог чинного законодавства організаторами спортивних заходів та представниками рибальської спільноти на всіх етапах підготовки і проведення змагань із риболовлі. Будь-які рибальські заходи – незалежно від їх характеру – допускалися виключно на тих водоймах або їх окремих ділянках, де рибальство не було обмежене законодавчими нормами (рис. 3.5.1). Організаційні умови проведення офіційних спортивних заходів регламентувалися Положенням, затвердженим наказом Міністерства молоді та спорту України від 09.02.2018 № 617 [12]. Організація офіційних спортивних заходів, передбачених відповідними календарними планами фізкультурно–оздоровчої та спортивної діяльності, у межах яких здійснювалося добування або вилов водних біоресурсів, потребувала обов'язкового узгодження організаторами з місцевими державними адміністраціями на підставі отримання згоди від органу рибоохорони в районі проведення заходу, територіального та міжрегіонального територіального органу Державної екологічної інспекції України, а у випадку проведення заходів на територіях природно-заповідного фонду – також від державної служби охорони установ природно–заповідного фонду [12].



Рис. 3.5.1. Благодійний турнір на підтримку ЗСУ Azura Cup

Програма змагань зі спортивного рибальства охоплювала широкий спектр дисциплін (табл. 3.5.1): лов риби поплавковою вудкою, зимовою вудкою з льоду на мормишку та фідером; лов хижої риби спінінгом з берега, з човна та з каяку; вуличний лов риби (рис. 3.5.2), лов коропа, форелі в озерах, нахлист, риболовний кастинг, лов окуня з берега, донною вудкою та змішаним методом [26].

Членство у Всеукраїнській громадській організації «Федерація рибального спорту України» підтверджувалося відповідним посвідченням (рис. 3.5.3), яке засвідчувало належність до організації, що займалася популяризацією та розвитком спортивної риболовлі в країні. Оформити його можна було шляхом офіційної реєстрації на веб-сайті ФРСУ, де розміщено необхідні документи, чинні правила та календар змагань. Слід розрізняти це посвідчення та «рибальський квиток», призначений для аматорської ловлі й оформлюваний через державні електронні системи, оскільки обидва документи регулюють різні види рибальської діяльності та мають відмінний порядок видачі [41].



Рис. 3.5.2. Чемпіонат України з вуличної риболовлі



Рис. 3.5.3. Посвідчення спортсмена

Присвоєння спортивних звань і розрядів здійснювалося залежно від зайнятого місця у відповідних змаганнях. Звання майстра спорту України міжнародного класу присвоювалося спортсменам, які посіли 1–3 місця в особистому заліку або 1–2 місця в командному заліку чемпіонату світу, а також 1–2 місця в особистому заліку або 1 місце в командному заліку чемпіонату Європи. Звання майстра спорту України отримували спортсмени, які зайняли 4 місце в особистому чи 3 місце в командному заліку чемпіонату світу, 3 місце в особистому чи 2 місце в командному заліку чемпіонату Європи, 1–2 місця в особистому або 1 місце в командному заліку чемпіонату України, а також 1 місце в особистому заліку фіналу Кубка України. Розряд кандидата у майстри спорту присвоювався за 3–4 місця в особистому заліку чемпіонату України, 2–3 місця в командному заліку чемпіонату України, 2–3 місця у фіналі Кубка України та 1 місце у чемпіонатах областей [26]. Перший розряд присвоювався спортсменам, які посіли 2–3 місця у чемпіонатах областей (рис. 3.5.4).



Рис. 3.5.4. Кубок Київської області з дисципліни Street Fishing

Це міст Києва та Севастополя або 1–2 місця у відповідних Кубках. Другий розряд отримували спортсмени за 4–6 місця у зазначених обласних чемпіонатах або 1–2 місця у чемпіонатах міського рівня. Третій розряд присвоювався за 1–3 місця у чемпіонатах міст за умови участі не менше 10 спортсменів, або за входження до числа 25% кращих серед чоловіків чи 30% серед жінок у чемпіонатах областей міст Києва [26].

## РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ

### 4.1. Нормативно-правова база охорони праці у сфері любительського та спортивного рибальства

Охорона праці є системою правових, соціально–економічних, організаційно–технічних, санітарно–гігієнічних і лікувально–профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження здоров'я і працездатності людини в процесі трудової діяльності. Основним нормативно-правовим актом у цій сфері є Закон України «Про охорону праці» від 14.10.1992 № 2694-XII (із змінами, останні з яких внесено Законом від 21.08.2025 № 4574-IX) [32]. Закон встановлює пріоритет збереження життя та здоров'я працівників над результатами виробничої діяльності, визначає обов'язки роботодавця щодо створення безпечних умов праці, систему проведення інструктажів та навчання з питань безпеки, а також відповідальність за порушення відповідних вимог. Відповідно до статті 4 цього Закону, державна політика в галузі охорони праці базується на принципах пріоритету життя і здоров'я людини, повної відповідальності роботодавця за створення безпечних і нешкідливих умов праці та соціального захисту потерпілих.

У сфері рибного господарства та водних ресурсів питання охорони праці додатково регулюються Законом України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» від 08.07.2011 № 3677-VI (із змінами, внесеними Законом від 10.10.2024 № 4017-IX) [32]. Серед завдань державної політики цей Закон прямо передбачає «охорону праці у рибному господарстві» та регламентує діяльність органів рибоохорони, зокрема забезпечення їх спецодягом і засобами захисту. Норми безпеки під час перебування громадян на водних об'єктах – у тому числі під час аматорської та спортивної рибалки незалежно від пори року – визначаються Правилами безпеки людей на водних об'єктах, затвердженими наказом МВС України від 18.04.2017 № 309,

zareestrovanim u Ministerstvi yustitsii za № 566/30434 [34]. Ці Правила встановлюють вимоги щодо оснащення рятувальних постів, поведінки рибалок на воді та порядку дій у разі надзвичайних ситуацій.

Організація та проведення офіційних спортивних заходів із риболовного спорту, включаючи ті, під час яких здійснюється добування водних біоресурсів, регулюється наказом Міністерства молоді та спорту України від 09.02.2018 № 617 [36]. Документ встановлює обов'язкове погодження будь-якого рибальського заходу з місцевими державними адміністраціями, органом рибоохорони у районі проведення та Державною екологічною інспекцією України. У разі проведення заходів на територіях природно-заповідного фонду додатково вимагається погодження від відповідної служби охорони установ природно-заповідного фонду. Таким чином, правове підґрунтя охорони праці у сфері рибальства є комплексним і охоплює як загальне трудове законодавство, так і галузеві нормативно-правові акти.

#### **4.2. Основні небезпечні та шкідливі чинники при рибальстві та заходи з їх усунення**

Любительське та спортивне рибальство на відкритих водоймах Київського регіону, зокрема на Канівському водосховищі, пов'язане з рядом небезпечних і шкідливих чинників, що можуть негативно впливати на стан здоров'я та безпеку рибалок. Серед фізичних факторів особливу небезпеку становлять: ризик потопання під час ловлі з човна або крізь лід; падіння у воду з обривистих і слизьких берегів; вплив низьких температур і вітру у зимовий підлідний сезон, що здатне спричинити гіпотермію та обмороження кінцівок; перегрівання, сонячні опіки і тепловий удар у літній період; ураження блискавкою під час грози, до якого рибалки особливо вразливі через наявність металевих вудлиць та відкрите водне дзеркало навколо. До хімічних і біологічних чинників відносяться потенційне забруднення акваторій водосховищ внаслідок воєнних дій – що робить регулярний моніторинг якості води особливо актуальним, – а також ризик

зараження хворобами, що передаються через воду, зокрема лептоспірозом та гепатитом А, при пораненнях гачками або лускою риби. Серед ергономічних і психофізіологічних чинників слід відзначити тривале статичне навантаження у вимушеній позі при береговій рибалці, перевантаження зорового аналізатора при тривалому спостереженні за поплавком, а також підвищену психоемоційну напругу під час роботи на човні в умовах хвилювання.

З метою мінімізації зазначених ризиків учасники любительського і спортивного рибальства на водоймах Київського регіону мають дотримуватися комплексу заходів безпеки. Під час ловлі з човна обов'язковим є використання рятувального жилета або нагрудника – це вимога Правил безпеки людей на водних об'єктах [34]. У зимовий сезон рибалки зобов'язані перевіряти товщину льоду перед виходом на нього (безпечний мінімум для однієї людини – не менше 7 см, для групи – не менше 10–12 см), мати при собі рятувальний шнур і льодоруби, не виходити на лід поодиноці. Під час грози слід негайно припиняти рибалку, покидати відкриті ділянки берега та водну поверхню, ховатись у будівлях або в автомобілі. При роботі зі спінінговими приманками рекомендується використовувати захисні окуляри, а при пошкодженні шкіри гачком – звернутись до медичного персоналу, не намагаючись витягти гачок самостійно. Після рибальства обов'язково слід мити руки з милом, не вживати їжу без попереднього їх миття та уникати потрапляння забрудненої води до рота, очей або відкритих ран. На місці проведення спортивних змагань організатори зобов'язані забезпечити наявність аптечки першої допомоги, визначити найближчий медичний заклад та забезпечити можливість оперативного виклику екстреної медичної допомоги за єдиним номером 112.

## ВИСНОВКИ

За результатами виконаного дослідження встановлено, що систематичне наукове вивчення любительського рибальства в Україні бере початок з 1992 року і залишається нерівномірним за регіонами. Попри масштаб явища – близько 10 млн рибалок-любителів, або понад 22% населення країни – централізованого обліку неорганізованих рибалок на загальнодержавному рівні досі не запроваджено. Серед ключових проблем галузі – відсутність єдиної методологічної бази, інструментів економічної оцінки рекреаційного рибальства та системи регулярного збору даних про вилов.

Зазначені проблеми значною мірою зумовлені недосконалістю чинної нормативно–правової бази. Нормативно–правове регулювання любительського та спортивного рибальства в Україні здійснюється на підставі Правил, затверджених наказом МАП від 19.09.2022 № 700, Законів України «Про тваринний світ» та «Про рибне господарство». Чинна нормативна база визначає дозволені знаряддя лову, нерестові обмеження та умови здійснення рибальства в режимах загального й спеціального використання водних біоресурсів. Водночас окремі її положення потребують уточнення, зокрема щодо критеріїв віднесення водойм до об'єктів безоплатного рибальства.

На тлі цих регуляторних прогалин особливої уваги потребує стан іхтіофауни конкретних водних об'єктів. Канівське водосховище є одним із ключових водних об'єктів Київського регіону для провадження любительського рибальства. Основу уловів на водосховищі формують судак, лящ, білизна, карась сріблястий, рибець, плоскирка та білоочка. Серед об'єктів прісноводного аматорського рибальства в Україні загалом ідентифіковано 32 види риб, що на 6 видів більше, ніж фіксувалося у 2000 році, а найпопулярнішими є плітка, карась сріблястий, лящ, щука та окунь.

Для вилову цих видів рибалки–любителі застосовують різноманітні знаряддя лову: поплавкові вудки (махові, болонські, матчеві), донні снасті

(фідер, карпові вудилища), спінінг та нахлист. Серед приманок поширені блешні (обертові та коливні), воблери, силіконові приманки (твістери, віброхвости), а також природні наживки. Правилами заборонено використання електроструму, вибухових речовин, промислових сіток, острог, переметів та інших деструктивних знарядь лову.

Характер використання знарядь лову суттєво змінюється залежно від пори року. Сезонна динаміка любительського рибальства характеризується вираженою нерівномірністю: пік активності припадає на весняно–літній і ранньоосінній періоди, тоді як взимку рибальська активність трансформується у підлідний промисел. Весняний сезон є екологічно найуразливішим – у цей час більшість видів проходить нерест і потребує захисту від антропогенного втручання. Надмірне рекреаційне навантаження спричиняє зменшення середніх розмірів особин у вибірках, дестабілізацію вікової структури популяцій та послаблення репродуктивного потенціалу промислових видів риби. Слід зазначити, що обсяги вилову рибалками–любителями на окремих водоймах у 6–9 разів перевищують показники промислового рибальства.

На противагу неорганізованому аматорському рибальству, спортивне рибальство в Україні є регламентованою формою рекреаційного рибальства, що охоплює 11 дисциплін – як традиційних (ловля поплавковою вудкою, фідером, спінінгом, нахлистом, зимове рибальство, ловля коропа), так і нових (Street Fishing, Trout Area, Carnivorous A.B. Kayak). Організаційне керівництво здійснює Федерація рибальського спорту України (ФРСУ), яка веде реєстрацію спортсменів та проводить офіційні змагання. Присвоєння спортивних звань і розрядів регламентується залежно від результатів виступів на змаганнях від обласного до міжнародного рівня. Характерною рисою спортивного рибальства є поширення принципу «зловив – відпустив», що суттєво зменшує його негативний вплив на стан рибних ресурсів.

З огляду на отримані результати, для вдосконалення управління любительським та спортивним рибальством у Київському регіоні пропонуються такі практичні рекомендації: запровадити систематичний моніторинг

любительського рибальства на водоймах регіону з використанням стандартизованих методик обліку; реалізувати зонування акваторії Канівського водосховища для розмежування любительського, спортивного та промислового рибальства; забезпечити суворе дотримання нерестових обмежень і посилити рибоохоронні заходи в критичні сезони; розглянути доцільність запровадження плати за любительське рибальство за аналогією з практикою країн ЄС із цільовим спрямуванням коштів на зариблення водойм; сприяти розвитку в'їзного рибальського туризму як перспективного напрямку для нарощування економічного потенціалу галузі.

## **ПРОПОЗИЦІЇ З ПРОВЕДЕННЯ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ ІЗ РИБОЛОВНОГО СПОРТУ В КИЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

Аналіз сучасного стану спортивного рибальства в Київській області свідчить про наявність розвиненої організаційної структури, широкого кола учасників і значного потенціалу для подальшого розвитку змагальної діяльності. Разом з тим існує низка проблем, пов'язаних із нерівномірністю календарного планування заходів, недостатнім охопленням окремих вікових категорій спортсменів, а також обмеженим використанням рекреаційних можливостей водойм Київщини. З урахуванням цих чинників розроблено такі пропозиції щодо вдосконалення організації та проведення спортивних змагань у регіоні.

Організаційне забезпечення спортивних заходів у Київській області здійснюється кількома структурами. Київська федерація риболовного спорту (КФРС) є регіональною громадською організацією фізкультурно-спортивної спрямованості, яка щорічно проводить Відкриті чемпіонати міста Києва з усіх різновидів риболовного спорту – як серед дорослих спортсменів (чоловіків і жінок), так і серед юнаків і дівчат. В цих заходах беруть участь спортсмени із майже 20 регіонів України та зарубіжних країн, а кількість команд-учасників сягає 45 [16]. Поряд із нею діє Київська обласна федерація риболовного спорту (КОФРС), яка виступала організатором низки всеукраїнських заходів, зокрема Кубку України зі спортивної ловлі риби фідером (2023, м. Українка) та Чемпіонату України зі спортивної ловлі риби фідером (серпень 2023, м. Київ) [18]. Загалом у 2024 році Управління молоді та спорту Київської обласної військової адміністрації у співпраці зі спортивними федераціями організувало 102 чемпіонати та кубки Київщини з різних видів спорту [39].

Проведення спортивних заходів із риболовного спорту регламентується нормативною базою Міністерства молоді та спорту України. Зокрема, організаційні умови їх проведення визначаються Положенням, затвердженим наказом Міністерства молоді та спорту України від 09.02.2018 № 617 [29].

Відповідно до цього нормативного документа організатори зобов'язані узгоджувати проведення заходів із місцевими державними адміністраціями та отримувати згоду від органу рибоохорони, а у разі проведення змагань на територіях природно-заповідного фонду – додатково від служби охорони природно-заповідних установ. Вказані вимоги обов'язково слід враховувати при плануванні будь-яких риболовно-спортивних заходів на водоймах Київщини.

З метою розвитку змагальної діяльності із риболовного спорту у Київській області доцільно реалізувати комплекс таких заходів. По-перше, рекомендується розширити охоплення дисциплін у межах обласного календарного плану – поруч із традиційними форматами змагань (ловля поплавковою вудкою, фідером, спінінгом) запровадити нові дисципліни, зокрема Street Fishing (вулична риболовля), Trout Area та Carnivorous A.B. Kayak, що користуються зростаючою популярністю серед молодих рибалок-спортсменів відповідно до затвердженого переліку дисциплін риболовного спорту України [29]. По-друге, необхідно систематизувати використання водойм Київщини для проведення змагань, насамперед Канівського водосховища, набережної р. Дніпро у районі м. Українка та р. Десна, як це передбачено практикою, що склалася, – адже зазначені акваторії вже слугували майданчиками для проведення всеукраїнських заходів [18]. Передумовою для цього є обов'язкова попередня перевірка ділянок водойм рибоохоронним патрулем на предмет заборонених знарядь лову та контроль за дотриманням Правил любительського і спортивного рибальства, що відповідає практиці, яка вже застосовувалася під час аналогічних заходів [18]. По-третє, з метою залучення різних вікових категорій спортсменів та соціально незахищених груп доцільно запровадити окремі змагання серед юнаків та дівчат, а також відкриті чемпіонати для спортсменів із ураженнями опорно-рухового апарату – за прикладом Відкритого чемпіонату Київської області з риболовного спорту, що у 2024 році відбувся в м. Обухів і присвячений пам'яті міського голови Володимира Мельника [39]. По-четверте, необхідно забезпечити системне присвоєння спортивних звань і розрядів за результатами обласних заходів, оскільки саме за перемоги на чемпіонатах і кубках Київської та інших

областей присвоюються перший і другий спортивні розряди з риболовного спорту відповідно до чинних нормативів [29]. По-п'яте, слід посилити міжрегіональне співробітництво, адже формат відкритих обласних чемпіонатів, що вже застосовується КФРС та КОФРС і дозволяє залучати до змагань представників інших регіонів та іноземних спортсменів, є важливим чинником підвищення спортивного рівня учасників і популяризації риболовного спорту [40; 16].

Практичне втілення зазначених пропозицій сприятиме не лише розвитку спортивного рибальства у Київській області, а й формуванню відповідального ставлення рибалок-спортсменів до водних біоресурсів через поширення принципу «зловив – відпустив», що є характерною ознакою сучасної спортивно-рибальської культури. Водночас проведення регулярних змагань із залученням широкого кола учасників сприятиме підвищенню інтересу громадськості до охорони іхтіофауни водойм Київщини та популяризації здорового способу життя.

## СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Блешні та приманки для ловлі хижої риби. Fishing Planet Wiki: вебсайт. URL: <https://wiki.fishingplanet.com/Lures/uk> (дата звернення: 09.04.2025).
2. Бузевич І. Ю., Максименко М. Л., Новіцький Р. О. Любительське рибальство як чинник впливу на структурно-функціональні особливості іхтіофауни внутрішніх водойм України. Рибогосподарська наука України. 2022. № 4 (62). С. 3–22. DOI: <https://doi.org/10.15407/fsu2022.04.003>.
3. Весняний судак на спінінг. Fishingstock.ua: вебсайт. URL: <https://fishingstock.ua/blogs/dovidnik-spiningista/za-vesnyanim-sudakom/> (дата звернення: 09.04.2025).
4. Види риболовлі та способи лову. Veliki.com.ua: вебсайт. URL: <https://veliki.com.ua/ua/news/vydy-rybolovli-ta-sposoby-lovu.htm> (дата звернення: 08.04.2025).
5. Державне агентство рибного господарства України. Встановлення зон для любительського та промислового лову на Канівському водосховищі: вебсайт. URL: [https://darg.gov.ua/\\_pitannja\\_vidpovidi\\_na\\_temu\\_0\\_0\\_0\\_2123\\_1.htm](https://darg.gov.ua/_pitannja_vidpovidi_na_temu_0_0_0_2123_1.htm) (дата звернення: 20.03.2025).
6. Державне агентство рибного господарства України. Любительське і спортивне рибальство: вебсайт. URL: [https://www.darg.gov.ua/\\_ljubiteljsjke\\_i\\_sportivne\\_0\\_0\\_0\\_12498\\_1.html](https://www.darg.gov.ua/_ljubiteljsjke_i_sportivne_0_0_0_12498_1.html) (дата звернення: 05.04.2025).
7. Державне агентство рибного господарства України. Оцінка запасів риб: вебсайт. URL: [https://darg.gov.ua/\\_ocinka\\_zapasiv\\_rib\\_0\\_0\\_0\\_15464\\_1.html](https://darg.gov.ua/_ocinka_zapasiv_rib_0_0_0_15464_1.html) (дата звернення: 22.03.2025).

8. Державне агентство рибного господарства України. Про основні правила любительського та спортивного рибальства: вебсайт. URL: [https://darg.gov.ua/pro\\_osnovni\\_pravila\\_0\\_0\\_0\\_11198\\_1.html](https://darg.gov.ua/pro_osnovni_pravila_0_0_0_11198_1.html) (дата звернення: 15.03.2025).
9. Державне агентство рибного господарства України. Рекреаційне рибальство в Україні: вебсайт. URL: [https://sm.darg.gov.ua/rekreacijne\\_ribaljstvo\\_v\\_0\\_0\\_0\\_1210\\_1.html](https://sm.darg.gov.ua/rekreacijne_ribaljstvo_v_0_0_0_1210_1.html) (дата звернення: 10.03.2025).
10. Дисципліни та змагання. Федерація риболовного спорту України: офіційний сайт. URL: <https://fsfu.com.ua/competition> (дата звернення: 10.04.2025).
11. Зоріна М. О., Новіцький Р. О. Рекреаційне рибальство в Україні як фактор інтенсифікації «зеленого» туризму. Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара: вебсайт. URL: [https://www.zoology.dp.ua/z13\\_054.html](https://www.zoology.dp.ua/z13_054.html) (дата звернення: 10.03.2025).
12. Івано-Франківське регіональне управління Держрибагентства. Порядок проведення офіційних спортивних заходів із рибальства: вебсайт. URL: [https://ifr.darg.gov.ua/index.php?lang\\_id=1&content\\_id=2409&lp=85](https://ifr.darg.gov.ua/index.php?lang_id=1&content_id=2409&lp=85) (дата звернення: 01.04.2025).
13. Кабінет Міністрів України. В Україні оновлено Правила любительського і спортивного рибальства: вебсайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/v-ukraini-onovleno-pravyla-liubytelsko-ho-i-sportyvnoho-rybalstva-derzhrybahentstvo> (дата звернення: 15.03.2025).
14. Канівське водосховище. Енциклопедія Сучасної України: вебсайт. URL: <https://esu.com.ua/article-9315> (дата звернення: 20.03.2025).
15. Київська федерація риболовного спорту: офіційний сайт. URL: <http://www.kfrs.org.ua/about/> (дата звернення: 08.05.2026).
16. Київська федерація риболовного спорту: офіційний сайт. URL: <http://www.kfrs.org.ua/about/> (дата звернення: 09.05.2026).
17. Київське регіональне управління Держрибагентства. Обсяги вилову риби у Київській області за 2018 рік: вебсайт. URL:

- [https://kv.darg.gov.ua/\\_protjagom\\_2018\\_roku\\_vilucheno\\_0\\_0\\_0\\_570\\_1.htm](https://kv.darg.gov.ua/_protjagom_2018_roku_vilucheno_0_0_0_570_1.htm)  
1 (дата звернення: 15.03.2025).
18. Київське регіональне управління Держрибагентства. У Києві відбувся чемпіонат України зі спортивної ловлі риби фідером 2023: вебсайт. URL: [https://kv.darg.gov.ua/\\_u\\_kijevi\\_vidbuvsja\\_chempionat\\_0\\_0\\_0\\_3455\\_1.htm](https://kv.darg.gov.ua/_u_kijevi_vidbuvsja_chempionat_0_0_0_3455_1.htm) (дата звернення: 09.05.2026).
19. Кузьменко Ю. Г., Спесивий Т. В. Сучасний стан та деякі аспекти регулювання аматорського рибальства як істотного чинника антропогенного впливу на іхтіофауну внутрішніх водоем України. Рибогосподарська наука України. 2008. № 3. С. 23–29.
20. Ловля коропа: особливості та техніка. Fanatik: вебсайт. URL: <https://fanatik.com.ua/ua-lovlya-karpa/> (дата звернення: 06.04.2025).
21. Ловля судака. Liman-oshitki: вебсайт. URL: <https://liman-oshitki.com.ua/rybolovlya-sudak/> (дата звернення: 05.04.2025).
22. Ловля судака: способи та снасті. Fishguide: вебсайт. URL: <https://fishguide.com.ua/uk/fishing-tours/catch/zander-fishing/> (дата звернення: 07.04.2025).
23. Ловля щуки: способи та техніка. Fishguide: вебсайт. URL: <https://fishguide.com.ua/uk/fishing-tours/catch/pike-fishing/> (дата звернення: 07.04.2025).
24. Максименко М. Л. Любительське рибальство як чинник впливу на структурно-функціональні особливості іхтіофауни внутрішніх водоем України: дис. ... д-ра біол. наук: 03.00.10. Київ, 2024. URL: [https://hydrobio.kiev.ua/images/Aspirantura/zahyst/2024/dys\\_Maksimenko.pdf](https://hydrobio.kiev.ua/images/Aspirantura/zahyst/2024/dys_Maksimenko.pdf) (дата звернення: 12.02.2025).
25. Марценюк Н. О., Панько В. В., Мушит С. О. Аматорське рибальство у водосховищах Вінницької області. Збірник наукових праць ВНАУ. 2011. № 11 (51). С. 78–82.
26. Міністерство молоді та спорту України. Нормативи присвоєння спортивних звань і розрядів із риболовного спорту: наказ від 09.02.2018

- № 617. URL: <https://mms.gov.ua/storage/app/uploads/public/650/41c/dc6/65041cdc660aa461556991.pdf> (дата звернення: 01.04.2025).
27. Новіцький Р. О. Рекреаційне рибальство в Україні: масштаби, обсяги, розвиток. Екологія та природокористування. 2015. Т. 19. С. 148–156.
28. Новіцький Р. О., Максименко М. Л. Термінологічний довідник з любительського та спортивного рибальства. Дніпро: Ліра, 2022. 80 с.
29. Новіцький Р. О., Максименко М. Л., Гончаров Г. Л., Кобяков Д. О. Любительське рибальство в Україні: монографія. Дніпро: Ліра, 2022. 200 с. ISBN 978-966-981-690-0.
30. Нормативи та Положення про проведення офіційних спортивних заходів із риболовного спорту: наказ Міністерства молоді та спорту України від 09.02.2018 № 617. URL: <https://mms.gov.ua/storage/app/uploads/public/650/41c/dc6/65041cdc660aa461556991.pdf> (дата звернення: 08.05.2026).
31. Підбір катушки під спінінг. Aquatory.com.ua: вебсайт. URL: <https://aquatory.com.ua/ua/blog/tablitza-podbora-katushki-pod-spinning> (дата звернення: 08.04.2025).
32. Правила безпеки людей на водних об'єктах: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 18.04.2017 № 309. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/z0566-17> (дата звернення: 08.05.2026).
33. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 № 2694-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12> (дата звернення: 08.05.2026).
34. Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів: Закон України від 08.07.2011 № 3677-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3677-VI> (дата звернення: 08.05.2026).
35. Рекорд України: короп 32 кг 210 г. Record.org.ua: вебсайт. URL: <https://record.org.ua/2021/06/05/na-ozeri-ulyanyky-spijmalu-najbilshogo-koropa-v-ukrayini/> (дата звернення: 10.04.2025).

36. Рибалка на спінінг. Fishergo.com.ua: вебсайт. URL: <https://media.fishergo.com.ua/spininh/rybalka-na-spininh-iak-kocho-ta-koly-mozhna-lovyty-na-spininh.html> (дата звернення: 08.04.2025).
37. Рибалка як хобі, спорт та можливість спілкування з природою. Eto.com.ua: вебсайт. URL: <https://eto.com.ua/ua/blog/rybalka-kak-hobbi-kak-sport-i-vozmozhnost-obsheniya-s-prirodoy/> (дата звернення: 10.04.2025).
38. Різновиди коропа. Rivnefish: вебсайт. URL: <https://rivnefish.com/carp-types> (дата звернення: 06.04.2025).
39. Управління молоді та спорту Київської обласної військової адміністрації. Підсумки спортивно-масових заходів 2024: проведено 102 Кубки та чемпіонати Київщини: вебсайт. URL: <https://sportkoda.org/novyny/pidsumky-sportyvno-masovykh-zakhodiv-2024> (дата звернення: 09.05.2026).
40. Федерація рибальського спорту України: офіційний сайт. URL: <https://fsfu.com.ua/> (дата звернення: 08.05.2026).
41. Федерація риболовного спорту України: офіц. сайт. URL: <https://fsfu.com.ua/> (дата звернення: 10.04.2025).
42. Щука: нерест та особливості хижака. Koziatyn.info: вебсайт. URL: <https://koziatyn.info/Podii/nerest-schuki-osoblivosti-zhittya-prisnovodnogo-hizhaka-ta-pravila-dly-11988582.html> (дата звернення: 06.04.2025).
43. Як впіймати велику рибу. Fishland.com.ua: вебсайт. URL: <https://fishland.com.ua/ua/a486787-kak-pojmat-bolshogo.html> (дата звернення: 09.04.2025).